

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ה

חכם חזי כהן hhcohen4@gmail.com

ממשה רבינו לרבי משה כלפון הכהן – מבט לאומי ואוניברסלי על המנהיג הראשון

(יא) וַיְהִי בַיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה

<p>וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פְרֹעֹה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל הַבְּעָר:</p>	<p>(יג) וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשְּׁנַי עֲבָרִים נֹצִים</p>	<p>וַיֵּצֵא אֶל אֶחָיו וַיְרֵא בְּסִבְלָתָם</p>
<p>(טז) וַיִּלְכְּהוּן מִדְיָן שִׁבְעַת בָּנוֹת וַתִּבְאֵנָה וַתִּדְלְנָה וַתִּמְלְאֵנָה אֶת הַרְהָטִים לְהַשְׁקוֹת צֹאן אֲבִיהֶן: (יז) וַיָּבֹאוּ הָרְעִים וַיִּגְרְשׁוּם</p>	<p>וַהֲנִיחָה שְׁנֵי אֲנָשִׁים עֲבָרִים נֹצִים</p>	<p>וַיְרֵא אִישׁ מִצְרִי מִכָּה אִישׁ עֲבָרֵי מֵאֶחָיו:</p>
<p>וַיִּקָּם מֹשֶׁה וַיּוֹשִׁעֵן וַיִּשְׁקֶה אֶת צֹאנָם:</p>	<p>וַיֹּאמֶר לְרָשָׁע לָמָּה תִּכֶּה רֵעִי:</p>	<p>(יב) וַיִּפֶן כֹּה וְכֹה וַיְרֵא כִּי אֵין אִישׁ וַיִּדְּ אֶת הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחֹל:</p>
<p>(יח) וַתִּבְאֵנָה אֶל רְעוּאֵל אֲבִיהֶן וַיֹּאמֶר מִדּוּעַ מֵהֲרַתְּנָן בְּאֵי הַיּוֹם: (יט) וַתֹּאמְרֵן אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרְעִים וְגַם דָּלָה דָּלָה לָנוּ וַיִּשְׁקֶה אֶת הַצֹּאן: (כ) וַיֹּאמֶר אֶל בָּנֹתָיו וְאִי לָמָּה זֶה עֲזַבְתֶּן אֶת הָאִישׁ קִרְאָן לוֹ וַיֹּאכַל לֶחֶם: (כא) וַיּוֹאֵל מֹשֶׁה לְשִׁבְתָּ אֶת הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת צִפְרָה בְּתוֹ לְמֹשֶׁה: (כב) וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ גֵרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נֹכְרִיָּה:</p>	<p>(יד) וַיֹּאמֶר מִי שְׂמֶךְ לְאִישׁ שֶׁר וְשִׁפְט עָלֵינוּ הֲלִהְרַגְנִי אַתָּה אָמַר כַּאֲשֶׁר הֲרַגְתָּ אֶת הַמִּצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֲכֹן נוֹדַע הַדָּבָר: (טו) וַיִּשְׁמַע פְּרֹעֹה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וַיִּבְקֹשׁ לַהֲרֹג אֶת מֹשֶׁה</p>	

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ה

וירא ב – ראייה אמוציונאלית

- וַתֵּצֵא דִינָה בַּת לָאָה אֲשֶׁר יִלְדָה לְיַעֲקֹב לְרֵאוּת בְּבָנוֹת הָאָרֶץ: (בראשית ל"ד א).
- וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי רָאָה ה' בְּעֵינַי כִּי עָתָה יִאַהֲבֵנִי אִישִׁי: (בראשית כ"ט לב)

איש – כולם אנשים

- הוא היה אומר אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד ולא הביישן למד ולא הקפדן מלמד ולא כל המרבה בסחורה מחכים ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש: (אבות, ב ה)
- וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ וַיִּשְׁתַּוְּמֵם כִּי אֵין מִפְגִּיעַ וַתּוֹשַׁע לוֹ זָרְעוֹ וַצְדִקְתּוֹ הִיא סִמְכַתָּהּ: (ישעיהו נ"ט טז)

ספורנו, שמות ב'

* פסוק יא: "וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם. נָתַן לָבוּ לְרֵאוּת בְּעֵינֵי אָחִיו."

"וַיֵּרָא אִישׁ מִצְרֵי מִכָּה אִישׁ עִבְרִי מֵאָחִיו. וּמִצַּד הָאֲחֻוּהַּ הַתְּעוֹרֵר לְהִנָּקֵם."

* פסוק יג: "וַיֹּאמֶר לְרָשָׁע. מִפְּנֵי הָיִוֹת כָּל אֶחָד מֵהֶם אָחִיו לֹא הַתְּעוֹרֵר לְהִנָּקֵם, אֲבָל הוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר."

* פסוק יז: "וַיִּקֶּם מֹשֶׁה וַיּוֹשַׁעַן. בְּהִיּוֹת שְׁנֵי בְעָלֵי הָרִיב נִכְרָיִם לֹא הַתְּעוֹרֵר לְהִנָּקֵם, גַּם לֹא הִקְפִּיד לְיִשָּׁר אֲרֻחוֹתָם בְּתוֹכָחוֹת מוֹסֵר, רַק קָם לְהוֹשִׁיעַ אֶת הָעֹשׂוֹקִים מִיַּד עוֹשְׂקֵיהֶם."

ראשית דרכו של משה רבנו | הרב משה כלפון הכהן

ארבעה פעולות אלה הנזכרים בפרשה זו אשר פעל משה רבינו עליו השלום, אשר עם היותו בבית המלכות הלך לראות מצב אחינו בית ישראל, והכאתו את המצרי אשר היה מכה את אחד מאחינו העברים, ותוכחתו לעברי הרשע המכה את רעהו והצלתו לשבע בנות כהן מדין מיד רועים חמסנים, מגידים ומודיעים לנו גודל רוממות נפשו של משה רבינו עליו השלום וטהרתו ואשר היה מוקדש מרחם ומהריון בעל נפש טהורה זכה וברה, מלא רוח גבורה אלהית, רם המעלה,

אשר לא יוכל להביט אל העול והחמס, ומציל היה בכל מה שאפשר לו להציל את העברי הראשון מיד המצרי בראותו כי היה מכה אותו מכות מות ודן אותו כרודף להרוג כי לא היה אפשרי לו להצילו באופן אחר.

וכן אחרי כן הוכיח את העברי המכה לאמר למה תכה רעך בראותו כי אין מכותיו מכות מות רק מכות אגרופיות ואינו בסוג רודף ולכן הוכיחו על פניו. וכן אחרי כן בראותו שבע בנות כהן מדין עשוקים מיד

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ה

הרועים שם נפשו בכפו להצילים ולהושיעם ולגמול עוד עמהם טובה להשקות את צאנם עם כי אינם מבית ישראל. וכל זה היה טרם נתייחד אליו הדיבור ולהיות אב ואדון הנביאים.

ומזה ילמד כל בר לבב ובעל נפש יקרה להיות עומד בפרץ להציל את אחיו מיד עושקיהם נפש. ולעשות כל טצדקי שאפשר להקריב את משפטם לפני הממשלה ירום הודה, ואם אי אפשר לו יעמיד להם מורשה מומחה ונאמן בטרם תטרף השעה על הנעשק והנרדף. ואם אי אפשר זה, יעמיד ויעכב את הדבר בכל מה שיש בו מן האפשרות של ההצלה. ובפרט באותם המקומות אשר אחינו שם מדוכאים ומעונים מבני בלי ברית. וכן גם בהיות אחד מאחינו בית ישראל עושק את אחד מאחינו בית ישראל אין להעלים עין וראוי לעזור ולהושיע אם הנעשק.

ואף גם זאת בהיות הנעשק נכרי אשר לא מאחינו בית ישראל וכן גם אם העושק איש נכרי ראוי לעשות כל טצדקי שאפשר ברשיון הממשלה ירום הודה להציל את הנעשק.

ועוד זאת יתירה שגם בהיות העושק איש מאחינו בית ישראל והנעשק נכרי ראוי גם כן בבוא מעשה כזה (עם כי רחוק זה מאד מן המציאות) לעמוד לימין הנעשק כי תועבת ה' כל עושה עול. ובצדק וביושר מתכונן כל העולם כולו. כי עין רואה ואזן שומעת כל מקום שהעושק והחמס רבים, הישוב המדיני הולך לאחור ולא לפנים. וכל מקום שהצדק והיושר רבים, הישוב המדיני הולך לפנים ולא לאחור. וכפי רוב העושק והחמס כן הישוב המדיני הולך לאחור ברגלים ממהרות. וסוף אותה העיר לרדת מטה מטה אם מצד הטבע והאנושיות, אם מצד ההשגחה האלהית הסובבת ושוררת בכל העולם ומלואו. ומעשה סדום יוכיח. ומן האמור יש ללמוד גם כן שגם בהיות האדם בהשקט ובטחה שלום ונחת באהלו ועושר וכבוד סביבו ודבריו נשמעים אצל הממשלה אל יהיה חושב בלבבו לאמר הנה שלום באהלי ומאי איכפת לי בזולתי מן אחי או מן כל העולם כולו. וכן אל יחשוב בלבבו לאמר שמא על ידי זה שאני מתטפל בעסקי זולתי פן יבולע לי ויהיה לי איזה הפסד ממוני או גופני או לא יהיו עוד דברי נשמעים אצל הממשלה ואבידתי ואבידת חברי אבידתי קודמת וכיוצא. כי לא יאמר כזאת רק מי שהוא בעל נפש לא טהורה. האחד, כי אם כה לא יעשה להציל ולהושיע עני ואביון למחר או למחרתו יוסיפו עוד בני עולה לענותו גם הוא ונמצא כי הדבר נוגע ממש אל עצמו ואל בשרו.

ועוד, כי בדבר כזה שהוא כללי לישוב המדיני החוב והמצוה על כל אדם למחות לקיים מה שנאמר ובערת הרע מקרבך. ועוד, כי ענוש יענש מאת ה' בראותו את אחיו נעשקים ואין מושיע ובידו להציל.

וכזאת וכזאת יש ללמוד מאברהם אבינו עליו השלום, אשר בראותו בן אחיו נשבה שם נפשו בכפו והריק את חניכיו לרדוף אחרי מלכים מנצחים והושיע והציל את כל השביה והשלל אשר בידם. ואם במסירות נפש גמורה ראיה ראינו לאיתן האזרחי אברהם אבינו ולאדון הנביאים משה רבינו עליו השלום עשו כן בטרם אשר היה להם ציווי ובטרם היתה התורה נתונה, כל שכן וקל וחומר לנו בית

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ה

ישראל מקבלי התורה וחקיה הצדיקים והישרים. ועם כי לא כל העתים שוות ואי אפשר בזמנינו זה לעשות כמעשיהם, על כל פנים ראוי והגון ומצווה וחובה לנהל את הנעשק בכל מחסוריו ולעמוד לימינו ולהקריב את משפטו לפני הממשלה ירום הודה עד כי יצא כנגדה צדקו ואמתו.

ואם זה באיש פרטי כל שכן וקל וחומר בהיות איזה עדה בתפוצות הגולה נעשקת מידי זולתה אשר בלתי תפונה חוב ומצוה עלינו בית ישראל להושיעה ולהרגיעה ולנהלה בכל מה שיש בו מן האפשרות להקריב את משפטו לפני הממשלה או הממשלות. וכל המעלים עין בזה אינו אלא טועה נבזה וחדל אישים. ובפרט אם אין שום טעם וסיבה לאותו עושק והמשטמה באה לו רק משנאת הדת אשר מצד הדת גם כן החובה והמצווה לעמוד לימין הנעשקים ובפרט כי בזמנינו זה כל הממשלות האדירות הנאורות נתנו ונותנים חופש גמור בלתי כל מפריע להיות כל איש שומר דתו ואין מוחה בידו בשום אופן. ובאמת יש ויש מאחינו בעלי לב טוב ונפש טהורה להציל עשוק מיד עושקו אך בעונותינו הרבים איננו חסרים גם כן מאיזה אנשים שאינם מביטים רק להנאת עצמם ומצבם ומעלימים עין לגמרי מכל עסקי זולתם אם נעשק ואם עושק, ובלבד שיהיו אתם בשלום. ואם כזאת יהיה נוגע הדבר להם אפילו כמלא נימא בונים עולמות ומחריבים אותם. ובפרט אותם האנשים אשר זחה דעתם עליהם ורואים את אחיהם שבגולה באופן בזוי וחושבים אותם כאלו לא נבראו כמוהם ותולים הסרחון באחינו שבגולה ומוסיפים להם צער על צערם. ובלתי תפונה כי אנשים כאלה עתידים הם לתת את הדין לפני בית דין של מטה אחינו הנאמנים לעמם ולדתם בעולם הזה בהיות לאל ידם ברשיון הממשלה ירום הודה, ולפני בית דין של מעלה לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה בעולם האמת. מלבד כי שם האנשים האלה יהיה תמיד לשמצה ולדראון בפי אחינו וגם בפי שאר חכמי האומות הרודפים אחרי הצדק והמישרים וממקום אחר ישלח ה' ריוח והצלה לאחינו היהודים כי לא עזב ולא יעזוב את חסידיו שומרי בריתו ועדותיו לנצח. מתוך: דרכי משה ח"א, פרשת שמות / מסורת בעידן המודרני עמ' 115–117

מה המקרה הרביעי?

• שמות רבה (שנאן) פרשת שמות פרשה ב

אמרו רבותינו: כשהיה משה רועה צאן של יתרו במדבר, ברח ממנו גדי אחד ורץ אחריו עד שהגיע לחסות. כיון שהגיע לחסות נזדמנה לו בריכה של מים ועמד הגדי לשתות. כיון שהגיע משה אצלו אמר לו: "אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני שעיף אתה." הרכיבו על כתיפו והיה מהלך. אמר לו הקדוש ברוך הוא: "יש לך רחמים לנהוג צאנו של בשר ודם - חייך, אתה תרעה צאני." הוי: "ומשה היה רעה".